

О.Махкамов

ТДЮУ “Жиноят ҳуқуқи ва криминология”
кафедраси мудири,
юридик фанлар доктори**МАМЛАКАТНИНГ ЖИНОЙ ЖАЗОЛАРНИ
ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ СОҲАСИДАГИ СИЁСАТИ:
АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИСЛОҲОТЛАР ВА
КЕЛАЖАҚДАГИ ИСТИҚБОЛЛАР**

Аннотация: мақолада муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси ретроспектив таҳлил қилинган бўлиб, унда мамлакатнинг жиноий жазоларни либераллаштириш соҳасидаги сиёсати ва амалга оширилган ислохотлар таҳлил қилинган. Шунингдек, мақолада жиноий жазоларни либераллаштиришга оид Жиноят кодексига киритилган ўзгартиш ва қўшимчалар таҳлил қилиниб, амалга оширилган ислохотлар шартли равишда босқичларга бўлинган. Қонунчиликни таҳлил қилиниши натижасида мамлакатнинг жиноят-ҳуқуқий сиёсати ўрганилиб, унинг келажақдаги истиқболлари юзасидан тақлифлар келтирилган.

Калит сўзлар: жиноят қонуни, жазо, либераллаштириш, пенализация, депенализация.

Аннотация: в данной статье автором проводится ретроспективный анализ Уголовного кодекса Республики Узбекистан, в котором анализируется политика государства в сфере либерализации наказаний. В частности, в статье проведен анализ, внесенных в связи либерализацией наказаний, изменений и дополнения в Уголовный кодекс Республики Узбекистан, в результате которого уголовно-правовая политика государства в сфере либерализации наказаний разделены на несколько этапов. А также в результате исследования приведены несколько направлений перспективы дальнейшего развития уголовной политики в сфере либерализации наказаний.

Ключевые слова: уголовный закон, наказание, либерализация, пенализация, депенализация.

Annotation: In this article the author conducted a retrospective analysis of the Criminal Code, which examines the state policy in the sphere of liberalization of the punishment. In particular, the article analyzes made in connection liberalization penalties amendments to the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, which resulted in the criminal policy of the state in the sphere of liberalization of punishments are divided into several stages. And as a result of the research are a few areas the prospects of further development of the criminal policy of liberalization of punishment.

Key words: criminal law, punishment, liberalization, penalization, de penalization.

Ўзбекистон Республикасида жиноий жазоларни либераллаштириш сиёсати истиқлолнинг илк кунлариданоқ амалга оширилиб келинмоқда. 1994 йил 22 сентябрда қабул қилиниб, 1995 йил 1 апрелда қонуний кучга кирган Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига 2016 йил 1 январга қадар ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш юзасидан 57 та қонун қабул қилинган бўлиб, улардан 13 таси бевосита жиноий жазоларни либераллаштириш билан боғлиқдир.

Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Жиноят кодексига 1959 йилдаги жиноят қонунидан

фарқли равишда инсонпарварлик ва одиллик тамойилларига зид бўлган ва ўзини оқламаган жамоат иззаси, сургун ва бадарға жазолари ўз ифодасини топмади. Юқоридаги жазоларнинг ўрнига хизмат бўйича чеклаш ва қамоқ жазолари пенализация қилинди.

1996 йил 27 декабрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунининг [1] қабул қилиниши мамлакатимизда жиноий жазоларни либераллаштириш соҳасидаги ислохотларга йўл очиб берди. Мазкур қонуннинг қабул қилиниши билан Жиноят кодекси 48-моддаси 2-қисми чиқариб ташланди, унга мувофиқ илгари қасддан содир этган жинояти учун қамоқ ёки озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб чиққан шахсларга нисбатан қамоқ жазоси қўлланилмаслиги белгиланган норма бекор қилинди. Шу билан бирга ушбу қонунга мувофиқ Жиноят кодекси 50-моддаси 5-6-қисмлари янги таҳрирда баён этилиб, эркаклар ва аёллар томонидан озодликдан маҳрум қилиш жазосини қўллашга оид ўзгартиришлар киритилди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи чақириқ 6-сессиясида қабул қилинган ва амалдаги қонунларга киритилган ўзгартиришлар суд-ҳуқуқ ислохотларининг янги босқичини бошлаб берди. 2001 йил қабул қилинган “Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги Қонунни [2] либераллаштириш сиёсатининг муҳим таркибий жараёнларидан бири бўлди. Мазкур қонун Президент И.А.Каримовнинг бевосита раҳбарлигида тайёрланган ва Олий Мажлисининг 2001 йил 29 августдаги сессиясида қабул қилинган бўлиб, унинг асосида янги ҳуқуқий институт “Жабрланувчи билан ярашув” тўғрисидаги алоҳида иш юритиш тартибининг жорий этилганлиги жиноят, жиноят-процессуал қонунчилигини янада такомиллаштириш сари қўйилган жиддий қадам бўлди.

Мазкур институт суд-ҳуқуқ ислохотининг энг муҳим йўналишлари – инсон ҳуқуқлар ва эркинликларини муҳофаза этиш механизмини такомиллаштириш, қонун устуворлигини таъминлаш ва аҳолининг ҳуқуқий маданиятини оширишга қаратилди.

“Мамлакатимиз Конституциясида акс эттирилган принципларга мувофиқ, жиноий жазо тизими ва суд ишларини юритиш босқичма-босқич либераллаштирилди, шахсни жамиятдан ажратиб қўйиш билан боғлиқ бўлмаган жазо турларини тайинлаш имконияти кенгайтирилди. Натижада озодликдан маҳрум қилиш тариқасида жазо қўлланилган шахслар 2009 йилда 2000 йилдагига нисбатан 53,5 фоиз қисқарди. Яъни, судланганлик ҳолати сўнгги тўққиз йилда 20,4 фоизга камайди. Бундан ташқари, жиноят оқибатида етказилган моддий зарарнинг ўрнини қоплаган 16 мингга яқин шахсга нисбатан озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тайинланди” [3].

2001 йил Президентимизнинг “Адолат – қонун устуворлигида” деб номланган маърузасида агар жиноят содир этган шахс етказилган моддий зарарни тўлиқ қоплаган тақдирда, судлар томонидан озодликдан маҳрум этиш жазосини қўлламаслик ҳақидаги нормалар киритиш тақлиф этилган эди. Шундан келиб чиқиб, ЖКнинг 175, 202 ва бошқа

моддаларида етказилган моддий зарар уч карра миқдорида қопланган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмаслиги белгиланди [4].

Иқтисодиёт соҳасидаги жиноят ишлари бўйича қамоқ ва озодликдан маҳрум этиш жазолари ўрнига жарима шаклидаги иқтисодий санкцияни қўллаш имконияти анча кенгайтирилди. Жиноий жазо тизимидан инсонпарварлик тамойилларига мутлақо зид бўлган мол-мулкни мусодара қилиш тарзидаги жазо тури чиқариб ташланди.

Шунингдек, Жиноят кодексининг 11 та моддасига етказилган моддий зарарнинг ўрни қопланган тақдирда озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмаслиги ҳақидаги қоидалар киритилди [5]. Ўтказилаётган ислохотлар натижаси ўлароқ, иқтисодиёт соҳасидаги жиноятлар учун етказилган моддий зарар қопланганлиги учун айбдор шахсга нисбатан озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазолар тайинланадиган бўлди.

Президентимизнинг оқилона сиёсатлари натижасида энг аввало, жазолашнинг репрессив, озодликдан маҳрум қилиш ҳолларини қисқартириш ҳисобиغا қонунчиликнинг адолат ва инсонпарваролик каби тамойилларининг кучайишини ва амалда қўлланишини таъминланмоқда.

Жиноят кодексидаги 173, 180, 181, 198, 233-моддаларида етказилган моддий зарар уч карра, ЖК 167, 168, 170-моддаларида етказилган моддий зарар қопланган тақдирда озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмаслиги белгиланди.

Шу билан бирга қабул қилинган Қонунга мувофиқ, Жиноят кодекси 44-моддаси 2-қисмига ўзгартириш киритилиб, жариманинг миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг беш бараваридан олти юз бараваригача миқдорга ўзгартирилди.

Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида 2001 йил 29 августда киритилган ўзгартиш ва қўшимчаларга кўра жиноятларнинг таснифи тубдан қайта кўриб чиқилиб, ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятлар доираси бир мунча кенгайтирилди. Ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда уч йилдан кўп бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо назарда тутилган жиноятлар, шунингдек эҳтиётсизлик оқибатида содир этилиб, қонунда беш йилдан кўп бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо назарда тутилган жиноятлар киритилган бўлса, унча оғир бўлмаган жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда уч йилдан ортиқ, лекин беш йилдан кўп бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо назарда тутилган жиноятлар, шунингдек эҳтиётсизлик оқибатида содир этилиб, қонунда беш йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо назарда тутилган жиноятлар киритилди.

Жиноят қонунчилиги ва жазо тизимини либераллаштириш вояга етмаганлар, аёллар ва кексаларга нисбатан улар томонидан содир этилган ҳуқуқбузарлик учун чоралар белгилашда инсонпарварлик, раҳмдиллик руҳи билан суғорилган нормаларнинг устиворлигини белгилаб қўйди. Бу қатлам ичида вояга етмаганлар алоҳида диққат эътиборни талаб қилади. Одатда вояга етмаган шахс ҳаётий тажрибага эга бўлмаганлиги онги ва иродаси тўлиқ шаклланмаганлиги сабабли ишонувчан

бошқалар таъсирига берилувчан бўлади. Шу сабабли ҳам либераллаштириш асосида киритилган нормаларда вояга етмаганлар томонидан ижтимоий хавфи катта бўлмаган ёки эҳтиётсизлик оқибатида жиноят содир этилса уларга нисбатан озодликдан маҳрум этиш жазоси қўлланилмаслиги белгилаб қўйилган.

Шунингдек, либераллаштириш асосида киритилган нормаларга кўра аёлларга, ўн саккиз ёшга тўлмаган жиноят содир этган ва олти йилдан ошган эркакларга бирон-бир жиноят учун бериладиган жазо қонунда назарда тутилмаган энг юқори муддатнинг тўртдан уч қисмидан ошмаслиги лозим.

Бундан ташқари, киритилган ўзгартиришга кўра жиноий жазолар тизимидан “мол-мулкни мусодара қилиш” жазоси чиқариб ташланди.

2003 йил 12 декабрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунга [6] мувофиқ, ЖК 50-моддаси (Озодликдан маҳрум қилиш) 5-6-қисмлари (эркаклар ва аёллар томонидан озодликдан маҳрум қилиш жазосини колонияларида ижро этиш юзасидан) ўзгартирилди ҳамда ушбу модда қўшимча саккизинчи ва тўққизинчи қисмлар билан тўлдирилди. Унга мувофиқ, ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноят содир этганлик, эҳтиётсизлик оқибатида жиноят содир этганлик ва қасддан унча оғир бўлмаган жиноят содир этганлик учун озодликдан маҳрум этиш тариқасидаги жазо ҳомиладор аёлларга ва уч ёшга тўлмаган болалари бор аёлларга нисбатан, шунингдек қонун ҳужжатларига мувофиқ ёшга доир пенсияга чиқиш ҳуқуқига эга бўлган шахсларга нисбатан тайинланмаслиги ва суд томонидан жазони манзил-колонияда ўташи тайинланган маҳкум сақлаш режимини ашаддий бузувчи деб топилган тақдирда, суд уни жазонинг ўталмаган қисми муддатига умумий тартибли колонияга ўтказиши белгиланди.

2004 йил 27 августда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунга [7] асосан ЖК 59-моддаси янги тахрирда қабул қилинди. Бунинг натижасида модданинг биринчи қисмидаги **“Умумий қисмда шу жазо тури учун белгиланган доирада” жумласи “тайинланган енгилроқ жазони оғирроғи билан қоплаш ёхуд”** жумласига ўзгартирилди, шунингдек, қўшимча 2-3-бандлар билан тўлдирилиб, унга кўра **“Жиноятларни таснифига кўра бир қанча жиноятларни бир неча жиноят содир этганлик учун жазо тайинлаш қоидалари икки турга ажратилди, яъни 1) агар айбдор томонидан содир этилган жиноятлар мажмуи фақат ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятлар ва унча оғир бўлмаган жиноятлар ташкил этса, унда тайинланган енгилроқ жазони оғирроғи билан қоплаш ёхуд тайинланган жазоларни тўла ёки қисман қўшиш йўли билан жазо узил-кесил тайинланади; 2) агар айбдор томонидан содир этилган жиноятлар мажмуидан лоақал биттаси оғир ёки ўта оғир жиноят бўлса, ушбу Кодекснинг Умумий қисмида шу жазо тури учун белгиланган доирада тайинланган жазоларни тўла ёки қисман қўшиш йўли билан жазо узил-кесил тайинланади.**

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов 2005 йил 28 январда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида “Бизнинг бош мақсадимиз - жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир” номли маърузасида энг муҳим вазифа сифатида суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ

қилиш ва янада либераллаштириш, санкция бериш ҳуқуқини судга ўтказиш, жазо тизимидан ўлим жазосини чиқариб ташлаш вазифаларини қўйди ва уларни бугунги ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маънавий соҳаларда олиб борилаётган ислохотларнинг устувор йўналишлари эканлигини таъкидлаган эдилар.

Ушбу ислохотларни амалга ошириш мақсадида 2005 йил 10 мартда “Жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этиш мақсад ва вазифаларини амалга ошириш бўйича дастур ҳақида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-24-сонли қарори эълон қилинди. Ушбу қарорда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузада қўйилган вазифаларни амалга ошириш йўл-йўриқлари кўрсатилди. Қарордаги асосий вазифалар демократик ҳуқуқий давлатни барпо этиш, фуқаролик жамиятини шакллантириш, суд-ҳуқуқ тизимидаги ислохотларни жадаллаштириш ва бу тизимни янада такомиллаштириш, жиноят қонунчилигини инсонпарварлик, адолат, фуқаролик жамияти мезонларига мос равишда эркинлаштириш каби масалаларга қаратилди.

Президент И.А.Каримовнинг “Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида”ги 2005 йил 1 август фармонининг қабул қилиниши суд-ҳуқуқ ислохотларининг навбатдаги муҳим босқичи бўлиб ҳисобланади. Конституциянинг 13-моддасида инсон ва унинг ҳаёти олий қадрият эканлиги, 24-моддасида эса яшаш ҳуқуқи-инсоннинг узвий ҳуқуқи эканлиги, унга тажовуз қилиш энг оғир жиноят ҳисобланиши белгилаб қўйилган. Шундай экан инсон ҳаётига нафақат жисмоний шахслар, ҳатто давлатнинг ҳам тажовуз қилиши ножоиз, деб ҳисобланиши керак.

2007 йил 11 июлда Ўзбекистон Республикасининг “Ўлим жазоси бекор қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни [8] қабул қилиниши муносабати билан 15, 43, 50, 51, 58, 59, 60, 64, 69, 73, 76, 97, ва 155-моддаларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

2008 йил 1 январдан бошлаб мазкур жазо тури умуман жазолар тизимидан чиқариб ташланиб, ўрнига умрбод ёки узоқ муддатли озодликдан маҳрум қилиш жазоси қўлланила бошланди. Бу Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида инсонпарварлик принципининг амал қилишининг олий ифодаси эканлигидан далолат беради.

2008 йил 10 апрелда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг “Жарима тариқасидаги жиноий жазони ижро этиш тартибини такомиллаштириш масалалари бўйича Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунига [9] мувофиқ, Жиноят кодекси 44-моддаси янги таҳрирда баён этилди. Унга кўра агар ҳукм қилинган шахс жазо тариқасида тайинланган жаримани мажбурий ижро этиш учун белгиланган муддатларда тўлашдан бўйин товласа **ёхуд қарздорда ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулк мавжуд эмаслиги туфайли мажбурий ижро этиш учун белгиланган муддат мобайнида жаримани ундиришнинг имкони бўлмаса, худди шунингдек кечиктириш муддати тугаганидан кейин жарима тўланмаган ёки жаримани бўлиб-бўлиб**

тўлаш шартлари бузилган тақдирда, суд жариманинг тўланмаган миқдорини ахлоқ тузатиш ишлари, хизмат бўйича чеклаш, қамоқ ёки **озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги** жазо билан алмаштиради. Бундай ҳолда ахлоқ тузатиш ишлари ёки хизмат бўйича чеклаш **ёхуд озодликдан маҳрум қилишнинг** ҳар бир ойи энг кам ойлик иш ҳақининг **ўн олти баравари миқдоридаги жаримага** тенглаштирилиб, уч йилдан кўп бўлмаган муддатга, қамоқнинг ҳар бир ойи эса, энг кам ойлик иш ҳақининг **юз баравари миқдоридаги жаримага** тенглаштирилиб, олти ойдан кўп бўлмаган муддатга тайинланиши белгиланди.

Юқоридагилар билан бир қаторда Жиноят кодекси 58-моддасига ҳам қўшимча иккинчи қисм киритиб, унга кўра жиноятга тайёргарлик кўрганлик ҳамда жиноят содир этишга суиқасд қилганлик учун жазонинг муддати ёки миқдори ушбу Кодекс Махсус қисмининг тегишли моддасида назарда тутилган энг кўп жазонинг тўртдан уч қисмидан ошмаслиги кераклиги ҳақидаги норма киритилди.

2009 йил 22 декабрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунига [10] кўра ЖК 47-модда (Хизмат бўйича чеклаш) биринчи қисмидаги “офицерлар таркибига кирувчи ҳарбий хизматчи, прапорщик, мичман ва” деган сўзлар чиқариб ташланган, 49-модда (Интизомий қисмга жўнатиш) биринчи қисмидаги «муддатли ҳарбий хизматчиларни» деган сўзлар «муддатли ҳарбий хизмат ҳарбий хизматчисини» деган сўзлар билан алмаштирилган.

2010 йил 18 майдаги “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида қўшимча киритиш тўғрисида”ги Қонунга [11] мувофиқ айбдор ўз қилмишига чин қўнгилдан пушаймон бўлганида жазо тайинлаш қоидаларини ўзида ифодалаган 57¹-модда киритилган бўлиб, унга кўра Жиноят кодекси 55-моддаси биринчи қисмининг «а» ва «б» бандларида назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлган ва 56-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган жазони оғирлаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаган тақдирда жазо муддати ёки миқдори ушбу Кодекс Махсус қисмининг тегишли моддасида назарда тутилган энг кўп жазонинг учдан икки қисмидан ошмаслиги керак. Шунингдек, қабул қилинган нормага мувофиқ, мазкур қоида жавобгарликни оғирлаштирадиган ҳолатларда қасддан одам ўлдириш (97-модданинг иккинчи қисми) ва терроризм (155-модданинг учинчи қисми) билан боғлиқ жиноятларни содир этган шахсларга татбиқ этилмайди.

2014 йил 4 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунига [12] биноан ЖК 62-моддаси (Дастлабки қамоқ вақтини ҳисобга олиш қоидалари) қуйидаги мазмундаги иккинчи қисм билан тўлдирилди, яъни суд қамоқда сақланган шахсга жарима тайинлашда қамоқда сақланган ҳар бир кунини энг кам ойлик иш ҳақининг иккидан бир қисмига тенглаштириб ҳисоблайдиган бўлди.

2015 йил 11 августда “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунининг [13] қабул қилиниши натижасида Жиноят кодексини жазолар тизимига янги (48¹-модда) **озодликни чеклаш** жазоси пенализация қилинди. Мазкур нормага

мувофиқ озодликни чеклаш суд томонидан маҳкумга нисбатан яшаш жойини у ёки бу сабаб билан тарк этишни бутунлай тақиқлашдан ёки сутканинг муайян вақтида яшаш жойидан чиқишни чеклашдан иборатдир.

Дарҳақиқат, бугунги кунда инсонпарварлик ва одиллик тамойилларига мос, шахсни жамиятдан ажратмасдан туриб уни ахлоқини тузатувчи, жиноятларни олдини олишга хизмат қилувчи жазоларнинг самарадорлиги ошириш ҳукуматимиз диққат-эътибори марказида бўлаётганлиги бежиз эмас.

Қабул қилинган қонунларга мувофиқ Жиноят кодекси Умумий қисмининг 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 57¹, 58, 59, 60, 62, 82, 83, 84, 85, 90-моддаларига, махсус қисмининг 132, 173, 180, 181, 184, 198, 233-моддаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

Юқоридаги таҳлилдан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасида жиноий жазоларни либераллаштириш сиёсати ва амалга ошириш босқичларини шартли равишда тўрт босқичга бўлиш мумкин:

1-босқич - 1995-2001 йиллар, яъни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси амалга киритилгандан бошлаб, 2001 йилда Ўзбекистон Республикасининг "Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслар ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги Қонуни қабул қилингунга қадар бўлган босқич;

2-босқич - 2001-2008 йиллар, яъни 2001 йилда Ўзбекистон Республикасининг "Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслар ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги Қонуни қабул қилиниб, 2008 йилда ўлим жазоси бекор қилингунга қадар бўлган босқич;

3-босқич - 2008-2015 йиллар, яъни мамлакатимизда ўлим жазоси бекор қилиниб, унинг ўрнига умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси киритилган кундан бошлаб, Жиноят кодексига озодликни чеклаш жазосини пенализация қилинишигача бўлган босқич;

4-босқич – 2015 йилдан кейинги давр, яъни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига озодликни чеклаш жазосини киритилиши ва ундан кейинги либераллаштириш жараёнини ўз ичига қамраб олади.

Хулоса сифатида қайд этиш лозимки, мамлакатимизда жиноий жазоларни либераллаштириш соҳасида амалга оширилаётган ислохатлар: **биринчидан**, жиноий жазо тизимида озодликдан маҳрум қилишга муқобил бўлган жазоларнинг кенг қўлланилиши такомиллаштириш; **иккинчидан**, жиноят қонунини либераллаштиришнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланган муқобил жазо турларини кенгайтириш; **учинчидан**, жазо тайинлашда шахсни жамиятдан ажратмаган ҳолда ахлоқан тузатиш имконини берадиган жазо турларидан кенгроқ фойдаланиш; **тўртинчидан**, миллий қонунчилигимизда муқобил жазо турларининг кенг жорий этилишини халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоида ва тамойилларига мослаштириш ва бошқа шу каби инсонпарварлик ва одиллик йўналишларда давом эттирилиши мақсадга мувофиқдир.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997 й., 2-сон, 56-модда.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й., 9-10-сон, 165-модда.
3. Мустафоев Б. "Ҳар бир шахс ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялаш – бош мезон". Халқ сўзи. 2010 йил 19 февраль. №35 (4950).
4. Каримов И.А. Адолат - қонун устуворлигида // Халқ сўзи, 2001 йил 30 август.
5. Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маъруза. Т.: "Ўзбекистон", 2010. – Б. 20.
6. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2004 й., 1-2-сон, 18-модда.
7. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 й., 37-сон, 408-модда.
8. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2007 й., 6-сон, 248-модда.
9. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 й., 14-15-сон, 94-модда.
10. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й., 52-сон, 553-модда.
11. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2010 й., 20-сон, 147-модда.
12. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2014 й., 36-сон, 452-модда.
13. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2015 й., 32-сон, 425-модда.